

**Üniversite Öğrencilerinde Yaratıcı Kişilik ile Dindarlık İlişkisi: İnönü Üniversitesi
Örneği***

**The Relationship between Creative Personality and Religiosity in University Students:
The Example of Inonu University**

Kübra PERÇİN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Fevzi Çakmak Ortaokulu

Malatya/Türkiye

percin.k@outlook.com

ORCID: 0000-0001-9900-9037

Hasan ARSLAN

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı

Malatya/Türkiye

hasan.arslan@inonu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5157-0650

Yunus Emre TEMİZ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Anabilim Dalı

Malatya/Türkiye

yunusemre.temiz@inonu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0663-8940

DOI:10.34085/buifd.1173435

Öz

Yaratıcı kişiliğe yönelik yaklaşımlar zamanla farklılaşmıştır. Önceleri yaratıcı kişilik özelliklerinin, herkesin sahip olamayacağı olağanüstü bir yetenek olduğu düşünülmüş ve bu yeteneğe mistik bir anlam yüklenmiştir. Ancak bu düşünce zamanla yerini doğuştan zihinsel becerilere sahip, bir grup insana ait özel bir yetenek olduğu düşüncesine bırakmıştır. Psikoloji çalışmaları sayesinde günümüzde yaratıcı kişilik özellikleri her bireyin doğuştan sahip olduğu, geliştirilebilir bir özellik olarak düşünülmekte ve farklı disiplinlerin üzerinde araştırma yaptığı disiplinler arası bir kavram olarak ele alınmaktadır. Din psikolojisi alanında yaratıcı kişilik üzerine yapılan araştırma sayısı oldukça sınırlı olsa da yapılan araştırmalar dinin yaratıcı düşünmeyi engellediğine ve kolaylaştırdığına yönelik iki farklı sonuç sunmaktadır. Bu araştırmada katılımcıların yaratıcı kişilik özellikleri ve motivasyonel dindarlık düzeylerini ölçmek ve yaratıcı kişilik özellikleri ile motivasyonel dindarlığın birbiri ile olan ilişkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunların yanı sıra yaratıcı kişilik özellikleri ile çeşitli demografik değişkenler arasındaki ilişkiye de yer verilmiştir.

Yaratıcı kişilik ile motivasyonel dindarlık olgularını konu edinen bu araştırmada yöntem olarak ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada verilere ulaşmak için anket tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırma örneklemini İnönü Üniversitesinde öğrenim görmekte olan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri arasından seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilmiş 317 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırma sonucuna göre motivasyonel dindarlık ile yaratıcı kişilik özellikleri arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yaratıcı kişilik özellikleri ile yaş arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yaratıcı kişilik özellikleri düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak cinsiyet

* Bu çalışma, "Dindarlık ve Yaratıcı Kişilik İlişkisi: İnönü Üniversitesi Örneği" (2022) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

değişkeni açısından yaratıcı kişilik özellikleri anlamlı farklılık oluşturmasa da erkeklerin yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi kadınlardan yüksek çıkmıştır. Yaratıcı kişilik özellikleri anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak yaratıcı kişilik özelliklerine göre en yüksek ortalamalar annesi üniversite mezunu olanlara aittir. Yaratıcı kişilik özellikleri baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Üniversite öğrencilerinin yaratıcı kişilik özelliklerinin aile gelir durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda yaratıcı kişilik özelliklerinin okul öncesi eğitim alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak okul öncesi eğitim almayan bireylerin yaratıcı kişilik özellikleri ortalaması okul öncesi eğitim alanların ortalamasından daha yüksektir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Kişilik, Yaratıcı Düşünme, Dindarlık

The Relationship between Creative Personality and Religiosity in University Students: The Example of Inonu University

Abstract

Approaches to creative personality have changed over time. Previously, creative personality traits were thought to be an extraordinary talent that not everyone could have, and a mystical meaning was attributed to this talent. However, this idea has left its place to the idea that it is a special talent belonging to a group of people with innate mental abilities. Thanks to psychology studies, creative personality traits are considered as an innate and developable trait of each individual, and are considered as an interdisciplinary concept on which different disciplines conduct research. Although the number of researches on creative personality in the psychology of religion is quite limited, the researches show two different results that religion prevents and facilitates creative thinking. In this study, it was aimed to measure the creative personality traits and motivational religiosity levels of the participants and to examine the relationship between creative personality traits and motivational religiosity in terms of various demographic variables.

Correlational survey model was used as a method in this study, which deals with the phenomena of creative personality and motivational religiosity. Questionnaire technique was used to reach the data in the research. The sample of the research consists of 317 students selected by random sampling method among first, second, third and fourth year students studying at İnönü University.

According to the results of the research, it was determined that there is a weak, positive and statistically significant relationship between motivational religiosity and creative personality traits. There is a weak, positive statistically significant relationship between creative personality traits and age. It was determined that the level of creative personality traits did not differ significantly by gender. However, although creative personality traits did not make a significant difference in terms of gender variable, the creative personality traits of men were higher than women. Creative personality traits do not show a significant difference in terms of mother's education level. However, the highest averages according to creative personality traits belong to those whose mothers are university graduates. Creative personality traits do not show a significant difference in terms of father's education level. It was determined that the creative personality traits of university students did not show a significant difference in terms of family income. As a result of the analysis, it was determined that the creative personality traits did not show a significant difference according to the pre-school education status. However, the average of creative personality traits of individuals who did not receive pre-school education is higher than the average of those who received pre-school education.

Keywords: Creative Personality, Creative Thinking, Religiosity

Giriş

Bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim ve gelişim bireylerden ve toplumlardan beklenen rolleri doğrudan etkilemektedir. Toplumlardan yaşanan hızlı değişime uyum sağlayabilecek ve bu değişime öncülük edebilecek bireyler yetiştirmesi beklenir. Uyum sağlayabilme ve değişime öncülük edebilme kapsamında yaratıcı kişilik özellikleri önemli bir yere sahiptir. Yaratıcı kişilik özellikleri incelendiği zaman yaratıcı bireylerin orijinal, yaratıcılık farkındalığı olan, mantıklı düşünebilen, risk almaktan kaçınmayan, sorgulayıcı ve meraklı, bağımsız, enerjik, açık görüşlü, bilinmeyene karşı ilgili, hayal gücü yüksek, sezgisel düşünebilen ve çevresine karşı duyarlı oldukları görülür.¹ Kendinden emin ve kararlı olan bu bireyler içten ve samimidirler. Genellikle yalnız kalmayı tercih etseler de soru sormayı seven ve serüvenci yapılarıyla bir işi başlatmaya meyilli, karşı fikirler ileri sürmede yetenekli, çalışkan, çeşitliliğe değer veren, yaratıcı düşünebilen² yeni deneyimlere açık ve dışa dönük bireylerdir.³

Yaratıcı kişiliğe yönelik yaklaşımlar çeşitlilik göstermektedir. Maslow, yaratıcı kişiliği açıklarken kendini gerçekleştiren yaratıcılık kavramına değinir. Maslow'a göre bu tip yaratıcılık kendini gerçekleştirmenin temel özelliğidir ve eğitim, sağlık, ev ve iş gibi bireyin hayatının bütün alanlarında ortaya çıkabilir. Kendini gerçekleştiren yaratıcılık bir eğilim gibidir ve yüksek düzeyde bu özelliğe sahip kişiler her şeyi yaratıcı kılma eğilimindedirler.⁴ Fromm, yaratıcılığın bir ihtiyaç olduğunu savunur. Yaratıcı birey, "olmak" ilkesiyle yaşar. Olmak eğilimi taşıyan kişi bireyselleşmenin ve kendini gerçekleştirmenin peşindedir. Bu bireylerin kişilik olarak, dünyada bir hâkimiyet sağlama ve sahip olma hırsından uzak olup ve her şeyi olduğu gibi kabullenerek kendi bütünlüğü ile benimser. Yaratıcı potansiyel ile üretim yapmak ister. Bir şeyler üretmek yaratıcı kişiliğin en temel özelliğidir⁵. Yaratıcı bireylerin kişilik özelliklerinin bunlarla sınırlı olmadığı gerçektir. Ancak bu özellikler yaratıcı bireylerde en sık görülen ve yaratıcılığı destekleyen başlıca kişilik özellikleridir. Ayrıca tüm bu özellikler yaratıcı bireylerde mevcuttur şeklinde düşünülmemelidir. Yaratıcı birey bu özelliklerin bir kısmına sahip olabilir ve özelliğe sahip olma derecesi değişiklik gösterebilir.⁶

Tarihin en eski zamanlarından bu yana var olan din, insan hayatını her açıdan etkilemektedir. Kimi bireyler iç güdümlü bir eğilimle bütün hayatını ve davranışlarını inandığı dinin buyruklarına göre hayatının odak noktası olarak yaşarken, kimileri ise dini bir araç olarak kullanır ve çıkarları doğrultusunda dini emir ve yasakları uygular.⁷ Bazıları her hangi bir dini eğilime sahip olmasa dahi dinden ve dinin oluşturduğu gelenekten etkilenir. İnsanı bu denli etkileyen din elbette kişiliğin şekillenmesinde önem arz eder.

Bu araştırma kapsamında yaratıcı kişilik özelliklerine yer verilmekle beraber yaratıcı kişilik ile ilişkili olan yaratıcı düşünme konusu kısaca ele alınmaktadır. "Motivasyonel dindarlık düzeyi ile

¹ Davis, 1999 akt. Uğur Sak, *Yaratıcılık Gelişimi ve Eğitimi*, 1. Bs (Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2014), 48.

² Nuray Sungur, *Yaratıcı Düşünce: Herkes Yaratıcı Olabilir mi? Yaratıcılık Ölçülebilir mi? Yaratıcılık Öğretilir mi?*, 1. Bs (İstanbul: Özgür Yayınevi, 1992), 34-37.

³ Garry A. Gelade, "Creativity in Conflict: The Personality of the Commercial Creative", *The Journal of Genetic Psychology* 158/1 (01 Mart 1997): 67.

⁴ Abraham Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, trc. Okhan Gündüz, 1. Bs (İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2001), 147-148.

⁵ Erich Fromm, *Sahip Olmak Ya Da Olmak*, trc. Arıtan Aydın (İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2003), 57-73.

⁶ Sak, *Yaratıcılık Gelişimi ve Eğitimi*, 48.

⁷ Yunus Emre Temiz-, "Dindarlar Daha Fazla Mütevazı mı? Alçakgönüllülük ve Dindarlık Arasındaki İlişki", *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 14/4 (2019): 788.

yaratıcı kişilik arasında ilişki var mıdır?" sorusu temelinde şekillenen araştırmanın uygulamalı kısmında ise yaratıcı kişiliğin dindarlık ile olan ilişkisi incelenmektedir. Ayrıca yaş, cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi ve okul öncesi eğitim alma durumu gibi demografik değişkenlerle yaratıcı kişilik arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

A. Teorik Çerçeve

Araştırmanın bu bölümünde yaratıcı kişilik özelliklerinden yaratıcı düşünme kavramına ve yaratıcı kişiliğin dindarlık ile olan ilişkisine yönelik yaklaşımlara yer verilmiştir.

1. Yaratıcı Düşünme

Yaratıcı kişilik özellikleri arasında en belirgin olarak ortaya çıkan yaratıcı düşünme ilk olarak düzensizliği, uyumsuzluğu, var olan aksaklığı görme ve problemi fark etme ile başlar. Problemi fark ettikten sonra problemin kaynağını araştırma, neden ortaya çıktığını bulma, problemi çözmek için istek duyma, arzu hissetme ve çabalama şeklinde ilerler. Süreç ne kadar karmaşık olursa olsun yaratıcı birey bu süreci hızlı bir şekilde kolaylıkla çözmeye odaklanır.

Yaratıcı düşünme üzerine birçok tanımlama yapılmıştır. "Geçmiş yaşantılardan elde edilen tecrübeleri, var olan problemlere yeni çözüm yolları bulmak, yeni bir yöntem geliştirmek ya da bir performansı yerine getirmede yeni bir teknik ya da yöntem oluşturmak için uygun bir şekilde birleştirme".⁸ Yaratıcı düşünme "daha önce aralarında ilişki kurulmamış nesnelere ya da düşünceler arasında ilişki kurulması" olarak tanımlanmaktadır.⁹ Benzer bir şekilde "yaratıcı düşünme, kavramlar arasındaki ilişkileri kullanarak yeni kavramlar ya da düşünceler üretme" şeklinde yapılan tanımlara da rastlanmaktadır.¹⁰ Bir diğer tanım da yaratıcı düşünme "geliştirilebilir bir düşünsel süreç, hayal kurma ve problemlere birbirinden farklı çözümler bulma" şeklinde tanımlanmıştır.¹¹

Yaratıcı düşünme kendi içerisinde birçok yeteneği barındırır. Zihinsel yeteneklerin her biri yaratıcılıkla alakalı olmakla beraber daha çok ön plana çıkmış olan bazı yetenekler üzerinde durulmaktadır. Klasik kabul edilen dört yetenek vardır. Bunlar; "akıcılık, esneklik, özgünlük ve zenginleştirme"dir.¹² İlk yetenek olan akıcılık; bellekte yer alan bilgilerin problemle karşılaşınca hızlı bir biçimde devreye girmesi ve konu ile alakalı birçok fikir üretebilme, fikir sayısıdır. İkinci yetenek olan esneklik; var olan sorun üzerine farklı yaklaşımlarda bulunabilme, bir duruma farklı açılardan yaklaşarak farklı fikirler üretebilmedir. Üçüncü yetenek olan özgünlük; bireyin düşünce ve eylemlerinde kendine özgü, orijinal olabilmesidir. Bir diğer yetenek olan zenginleştirme; ortaya atılan fikri detaylandırma, açıklama ve fikri geliştirmedir.¹³ Daha sonra bu listeye yeni yetenek alanları eklenmiştir. Ancak bu dört yetenek yaratıcı düşünme yeteneğinin temeli kabul edilir.

2. Yaratıcı Kişilik ve Dindarlık

⁸ Ahmet Doğanay v.dğr., *Öğretim ilke ve yöntemleri*, 10. Bs (Ankara: Pegem Akademi, 2015), 339.

⁹ J. Geoffrey Rawlinson, *Yaratıcı Düşünme ve Beyin Fırtınası*, 1. baskı (İstanbul: Rota Yayınları, 1995), 20.

¹⁰ Ramazan Yıldırım, *Yaratıcılık ve Yenilik*, 2. Bs (İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1998), 33.

¹¹ Nesrin Kale, "Üç Düşünsel Yeti: Eleştirel Düşünme, Yaratıcı Düşünme, Problem Çözme", *Yaşadıkça Eğitim Dergisi/ Journal of Education For Life*, 28 (1993): 7.

¹² E. Paul Torrance, *Tests Of Creative Thinking* (Bensenville: Scholastic Testing Service, 1966), 3.

¹³ Robert Fisher, *Teaching Children to Think*, 2nd edition (Cheltenham: Nelson Thornes, 2005), 36-37.

İnsan hayatını her yönüyle etkileme gücü olan dinin ve dini inancın hayata yansımaları olan dindarlığın yaratıcı kişilik ile ilişkisine yönelik çeşitli yaklaşımlarda bulunulmuştur. Hümanist psikolojinin öncüsü Maslow, bu konuya *kendini gerçekleştirme* kavramı üzerinden açıklama getirir. Kendini gerçekleştirme, ancak bireyin kendini tamamlaması ile ortaya çıkar ve yaratıcılık, kendini gerçekleştiren bireyin temel özelliğidir.¹⁴ Kendini gerçekleştirme sürecinde birey aile, eğitim ve sosyal çevre gibi birçok düşünsel ve çevresel uyaranlardan etkilendiği gibi inandığı dinden, kişisel hayatına tutum olarak yansıma düzeyinden (dindarlık) de etkilenmektedir.¹⁵ Dolayısıyla bireyin din anlayışı ve dindarlık düzeyi yaratıcı kişilik oluşturmada önemli derecede etkili olmaktadır. Dinin özünde yer alan insanoğluna katkı sağlama, dürüstlük, iyilik, doğruluk gibi erdemleri benimseyip bencil ve kişisel güdüleri aşma, yüce bir varlık için alt düzey duyguları terk etme, barışı ve merhameti destekleme gibi evrensel değerler insanın kendini gerçekleştirme sürecinde yararlanacağı bir kaynak olabilir.¹⁶ İş birliğine teşvik, öz denetime sahip olma, dürüstlüğe verdiği önem ve çalışmaya yönlendirmesi gibi birtakım özellikler yaratıcılık için uygun bir ortam oluşturabilir. Ancak, dinlerin kendini gerçekleştirme üzerinde olumlu etkisi olduğu gibi olumsuz etkisi de olabilmektedir. Özellikle muhafazakâr ve geleneksel dini inanç ve uygulamalara dâhil olmak kendini gerçekleştirmeyi engelleyebilmektedir.¹⁷ Yaratıcılık sınırları aşmayı ve geleneksel olandan uzaklaşmayı gerektirir. Anlaşılacağı üzere kendini gerçekleştirmenin temeli olan yaratıcılık dinlerin öğretileri ile ilerleyebilir ve gelişebilir. İnsanlığa katkı sağlama inancı bireyleri üretmeye ve yeni şeyler geliştirmeye yöneltir. Ancak dini inançlar yaratıcı düşüncüyü destekleyebileceği gibi yaratıcılığa engel de oluşturabilmektedir. Özellikle tutucu ve geleneksel inançlar yaratıcılığı olumsuz etkileyebilmektedir.

3. Şimdiki Araştırma

Yukarıda tartışılan konular ve önceki araştırmalarda ortaya çıkan yaratıcı kişilik ve dindarlık arasındaki ilişkiler dikkate alındığında, şimdiki araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki temel hipotez değerlendirilecektir:

1. Motivasyonel dindarlık ve yaratıcı kişilik özellikleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Ayrıca temel hipotezin yanı sıra demografik değişkenlerden hareketle şu alt hipotezler ileri sürülmektedir:

1. Yaratıcı kişilik özellikleri yaşla birlikte artmaktadır.
2. Yaratıcı kişilik özellikleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır.
3. Anne eğitim düzeyi arttıkça yaratıcı kişilik özellikleri artacaktır.
4. Baba eğitim düzeyi arttıkça yaratıcı kişilik özellikleri artacaktır.

¹⁴ Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, 1. Bs (İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2021) 122.

¹⁵ Ali Ayten, "Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/2 (2005): 186.

¹⁶ Öznur Özdoğan, *Dindarlıkla İlgili Bazı Faktörlerin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1995), 13.

¹⁷ David M. Wulff, *Psychology of religion: Classic and Contemporary Views* (Oxford, England: John Wiley ve Sons, 1991), 611.

5. Yaratıcı kişilik özellikleri aile gelir durumuna göre farklılaşmaktadır. Buna göre gelir düzeyi arttıkça yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi artacaktır.

6. Okul öncesi eğitim alanların yaratıcı kişilik özellikleri okul öncesi eğitim almayanlardan yüksektir.

B. Yöntem

Bu çalışma nicel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Bu çerçevede motivasyonel dindarlık ve yaratıcı kişilik özelliklerini konu edinen araştırmada ilişkisel tarama metodu kullanılmıştır. Araştırmada veri toplamak üzere anket tekniğine başvurulmuştur.

İlişkisel tarama modeli kapsamında örneklem grubunun yaratıcı kişilik özellikleri ile motivasyonel dindarlıkları ve demografik özellikleri arasındaki ilişki incelenmektedir.

1. Katılımcılar

Araştırma evrenini Malatya ili İnönü Üniversitesinde, 2021–2022 eğitim-öğretim yılında hâlihazırda eğitim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini İnönü Üniversitesinde öğrenim görmekte olan birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri arasından seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilmiş 317 öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışmaya katılan toplam 317 bireyin %63.1'i (n=200) kadın, %36.9'u (n=117) erkeklerden oluşmaktadır. Bireylerin yaş ortalaması 21.27 olduğu belirlenmiştir. Standart sapması 3.18'dir. Yaş aralığı ise 17-45'dir. Çalışmaya katılan bireylerin anne eğitim düzeylerine baktığımızda, %38.8'nin (n=123) annesi ilkokul mezunu, %21.8'nin (n=69) annesi okur yazar değil, %13.2'nin (n=42) annesi ortaokul mezunu, %12.9'nun (n=41) annesi okur yazar olduğu, %8.5'nin (n=27) annesi lise mezunu, %4.7'sinin (n=15) annesi üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında anne eğitim düzeyi yüksek lisans/doktora olan yoktur. Katılımcıların baba eğitim düzeylerine baktığımızda, %32.9'nun (n=104) babası ilkokul mezunu, %24.1'nin (n=76) babası ortaokul mezunu, %20.6'sının (n=65) babası lise mezunu, %12.6'sinin (n=40) babası lisans/lisansüstü mezunu (36 birey üniversite, 4 birey yüksek lisans-doktora mezunu), %6.6'sının (n=21) babası okuryazar, %3.2'sinin (n=10) babası okuryazar değil grubunda olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin %68.8'nin (n=218) aile gelir durumu orta, %14.5'nin (n=46) aile gelir durumu ortanın üstü/yüksek [aile gelir durumu ortanın üstü 43 birey (%13.6) ve yüksek olan 3 birey (%0.9) birleştirilerek ortanın üstü-yüksek şeklinde ifade edilmiştir], %12.6'sının (n=40) aile gelir durumu ortanın altı, %4.1'nin (n=13) aile gelir durumu düşük olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin 228'i (%71.9) okul öncesi eğitim almadığını, 89'u (%28.1) okul öncesi eğitim aldığını belirtmiştir.

2. Veri Toplama Araçları

Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği: Çalışmada, Şahin ve Danışman'ın (2017) geliştirdiği 17 sorudan oluşan "Yaratıcı Kişilik Özellikleri" ölçeği kullanılmıştır. Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği; amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven ve risk alma şeklinde dört alt faktörden oluşmaktadır. Şahin ve Danışman'ın (2017) geliştirdiği Yaratıcı Kişilik Özellikleri ölçeği için Cronbach alpha katsayısı 0.67'dir. Bu çalışmada Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği için Cronbach alpha iç tutarlılığı 0.76 olarak bulunmuştur.

Motivasyonel Dindarlık Ölçeği: Çalışmada, Uysal ve ark. (2014) geliştirdiği 20 sorudan oluşan "Motivasyonel Dindarlık" ölçeği kullanılmıştır. Uysal ve ark. (2014) tarafından geliştirilen Motivasyonel Dindarlık Ölçeği; güç ve güven kaynağı olarak Tanrı ile ilişki boyutu ve prososyal dini entelektüel sorumluluk boyutu olmak üzere iki alt faktörden oluşmaktadır. Motivasyonel Dindarlık Ölçeği'nin Cronbach alpha katsayısı 0.96 tespit edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen iç tutarlılık güvenirliliği analizi sonucunda ise ölçeğin Cronbach alpha değeri 0.93 olarak hesaplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu formda, araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların demografik özelliklerini betimlemeye yönelik olgusal sorular bulunmaktadır. Formda yer alan değişkenler; cinsiyet, yaş, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, aile gelir durumu ve okul öncesi eğitim alma durumu olarak sıralanmıştır.

3. Verilerin Analizi

Çalışmada yer alan ölçeklerin normal dağılıma uygunluğu grafiksel olarak ve Kolmogorov Smirnov, Shapiro-Wilks testleri ile değerlendirildi. Sürekli değişkenlerin hiçbirinin normal dağılıma uymadıkları belirlendi. Anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir durumu, gibi kategorik değişkenlere göre bireylerin puanlarının karşılaştırılmasında Kruskal Wallis non-parametrik varyans analizine başvurulmuştur. İkili karşılaştırmalarda Bonferroni düzeltmesi yapılarak analiz sonuçları verilmiştir. Cinsiyet, okul öncesi eğitim alma durumlarına göre puanlarının karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi kullanıldı. Motivasyonel Dindarlık Ölçek puanı ile Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçek puanları arasında yapılan korelasyon analizinde ise spearman non-parametrik korelasyon katsayısı verildi. Ayrıca yaş ile ölçek puanları arasında yapılan korelasyon analizinde spearman non-parametrik korelasyon katsayısı verildi.

4. İşlem

Bu araştırma Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Oturma tarihi: 28.08.2021; Oturma sayısı: 15; Karar sayısı: 11). Araştırma, İnönü Üniversitesinde eğitim gören öğrenciler üzerinde uygulanmıştır. Uygulamaya geçmeden önce öğrenciler, uygulama hakkında bilgilendirilmiştir. Araştırma, gönüllü olarak katılmak isteyen öğrencilere uygulanmıştır.

C. Araştırma Bulguları ve Tartışma

Bu kısımda çalışmada ulaşılan bulgular kapsamında araştırma hipotezleri değerlendirilmektedir. Hipotezler, ulaşılan bulgular çerçevesinde yorumlanmakta ve diğer çalışmalarda elde edilen sonuçlar dikkate alınarak yorumlanmaktadır.

1. Yaratıcı Kişilik Özellikleri ile Yaş

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların yaratıcı kişilik özellikleri ile yaş değişkeni arasındaki ilişki incelenmektedir.

Tablo 1. Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği ile Yaş Arasındaki İlişki

	Yaş (N=317)	
	r	p
Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği	0.152	0.007
Amaç Yönelimlilik	0.136	0.016
İçsel Motivasyon	0.129	0.022
Kendine Güven	0.129	0.022
Risk Alma	0.020	0.728

r: spearman korelasyon katsayısı

Yaratıcı kişilik özellikleri ile yaş arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.152$, $p=0.007$). Ayrıca yaş ile amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.136$; $p=0.016$ $r=0.129$; $p=0.022$ $r=0.129$; $p=0.022$) (Tablo 1). Bu verilere göre “Yaratıcı kişilik özellikleri yaşla birlikte artmaktadır” hipotezi desteklenmektedir.

Yaş demografik değişkeni ile yaratıcılık arasında anlamlı bir farklılığın olduğunu bulan çalışmalar mevcuttur.¹⁸ İlköğretim okullarında görev yapan yöneticilerin yaratıcılık düzeyleri ile liderlik tarzları arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırma sonucuna göre yöneticilerin yaratıcılık düzeylerinin yaşa göre anlamlı farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.¹⁹ Yaratıcılığın örgütsel bağlılıkla olan ilişkisinin incelendiği çalışma otuz yaş altı öğretmenlerin kendilerini diğer yaş grubundakilere göre daha yaratıcı olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.²⁰ Yaş değişkeninin yaratıcılık üzerinde anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşan araştırmalara da rastlanmaktadır. Gülel’in sınıf öğretmeni adaylarının yaratıcılık düzeylerini incelediği çalışmasında öğretmen adaylarının yaratıcılık düzeylerinin yaşları açısından anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.²¹ Ergenlerin yaratıcılıkları ve yaşları arasındaki bağlantıya bakan bir çalışmada yaratıcı kişilik özelliğinin yaşa bağlı olarak anlamlı düzeyde değişme olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.²² Literatürde yer alan çalışmaların bir kısmı, yaş değişkeninin yaratıcılık üzerinde etkili olduğuna ve yaş ilerledikçe yaratıcılığın düştüğüne yöneliktir. Çocukluk döneminden çıkış ve gençliğe adım atılmasıyla toplumsal

¹⁸ Fatma Güneştekin, *İlköğretim 1-5. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcılığının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2011), 65. ; Nuriye Pehlivan, *Sınıf Öğretmenlerinin Yaratıcılık Düzeyleri ile Yaratıcılığı Destekleme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019), 102. ; Şeyma Ulukök v.dğr., “Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kırkkale Üniversitesi Örneği)”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 1/3 (2012): 202-212; Abdullah Yılmaz, “Örgütsel Yaratıcılık Kültürü Bağlamında Çalışanların Yaratıcılık Yöntemine İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5/6 (2013): 829.

¹⁹ Yasemin Çiftçi, *İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Yaratıcılık Düzeyleri İle Liderlik Tarzları Arasındaki İlişki* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2002), 126.

²⁰ Beril Altın, *İlköğretimde Görevli Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıklarıyla Yaratıcılıkları İlişkisi* (Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, 2010), 112.

²¹ Gülözge Gülel, *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi(Pamukkale Üniversitesi Örneği)* (Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, 2006), 41.

²² Recep Eskici, *Lise Öğrencilerinin Kişisel Stilleri Belirleyen Faktörler* (Yüksek Lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1996), 1.

gerçeklerle ve beklentilerle yüzleşen bireyden örf, adet ve geleneklere uyması beklenir. Bu geleneksel yaşayışın bireylerin davranışını kalıba sokma eğiliminden ötürü yaratıcılığı sınırlandırdığı düşünülmektedir.

Yaşın ilerlemesi ile birlikte kişisel özelliklerde değişimler gerçekleşir. Bu değişim yaratıcı kişilik üzerinde de etkilidir. Yaşla birlikte kendini keşfeden birey sorunların farkına varabilir ve bu sorunu çözmek için içsel motivasyon edinir. Bilgi birikimini ve deneyimini arttıran birey sahip olduğu donanımın farkına vararak öz güven kazanır, böylece bilgiyi kullanma hızını arttırabilir ve risk alma düzeyinde artış gözlenebilir. Üniversite deneyimi edindikçe bireyler sorunlar karşısında daha mantıksal ve yaratıcı çözümler sunabilmektedir. Bu gibi davranışlar yaratıcı kişilik oluşturma da etkili olmaktadır.

2. Yaratıcı Kişilik Özellikleri ile Cinsiyet

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların cinsiyet değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi bulgularına yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların cinsiyet değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri puanlarının anlamı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığına Mann Whitney U testi ile bakılmış olup sonuçlar Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Yaratıcı Kişilik Özellikleri Düzeyi Bakımından Erkekler ve Kadınlar Arasındaki Farklar (Mann Whitney U Testi)

	Cinsiyet	N	Ort±SS	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p
Yaratıcı Kişilik Özellikleri	Kadın	200	65.32±9.20	160.20	32039.0	11461.0	0.761
	Erkek	117	65.38±7.62	156.96	18364.0		
Amaç Yönelimlilik	Kadın	200	18.75±4.06	160.07	32013.50	11486.50	0.786
	Erkek	117	18.74±3.70	157.18	18389.50		
İçsel Motivasyon	Kadın	200	21.23±3.30	158.95	31789.50	11689.50	0.989
	Erkek	117	21.18±3.43	159.09	18613.50		
Kendine Güven	Kadın	200	10.64±3.04	160.24	32048.50	11451.50	0.751
	Erkek	117	10.44±3.27	156.88	18354.50		
Risk Alma	Kadın	200	14.70±3.36	156.44	31288.50	11188.50	0.514
	Erkek	117	15.01±3.04	166.37	19114.50		

Yapılan analiz sonucunda yaratıcı kişilik özellikleri düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (p=0.761). Amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine

güven, risk alma düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0.05$). Ancak cinsiyet değişkeni açısından yaratıcı kişilik özellikleri anlamlı farklılık oluşturmasa da erkeklerin yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi ($x=65.38$) kadınların düzeyinden ($x=65.32$) yüksek çıkmıştır (Tablo 2). Bu verilere göre “Yaratıcı kişilik özellikleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır” hipotezi desteklenmektedir.

Cinsiyet değişkeni ile yaratıcılık arasında anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur.²³ Biber’in keşfederek öğrenme yönteminin yaratıcılık üzerindeki etkisi üzerine yaptığı araştırma sonucuna göre öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre yaratıcılık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.²⁴ Korkmaz, araştırma sonucuna göre fen bilimleri dersini proje tabanlı öğrenme ve geleneksel öğrenme yaklaşımıyla alan öğrencilerin, her iki yaklaşımda da cinsiyet değişkenine göre yaratıcı düşünme becerilerinde anlamlı fark bulamamıştır.²⁵ Bilgi ve iletişim kullanma sıklığı ile yaratıcılık algıları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada yaratıcılık puanları ve cinsiyet arasında anlamlı fark elde edilememiştir.²⁶ Bunlarla birlikte yaratıcılığın cinsiyete göre farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşan araştırmalara rastlanmaktadır.²⁷ Ebeveynlik tutumları ile yaratıcılık arasındaki ilişkiye yönelik yapılan bir araştırma, yaratıcılığın esneklik, orijinalite ve detaylandırma düzeylerinde kadınların erkelere göre daha yaratıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁸ Akademik başarı ile yaratıcılık ilişkisine yönelik bir başka araştırma erkeklerin yaratıcılığın esneklik düzeyinde, kadınların ise detaylandırma ve akıcılık düzeyinde daha yaratıcı olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁹

Yaratıcılığın cinsiyete göre farklılık oluşturmama nedeni kızların ve erkeklerin okul öncesi dönemden itibaren karma eğitim görmeleri ve aynı ders müfredatına tabi olmalarından kaynaklı olabilir. Ayrıca bu durum kız ve erkeklerin yaratıcılık sürecinde aileleri tarafından cinsiyete göre anlamlı farklılık oluşturacak bir ayrıma uğramadıkları sonucuna da ulaştırabilir. Yaratıcılığı etkileyen faktörlerin çokluğu dikkate alınca kız ya da erkek olmaktan ziyade bireysel ve çevresel etmenlerin yaratıcı kişilik oluşturmada daha etkili olduğu düşünülmektedir.

3. Yaratıcı Kişilik Özellikleri ile Anne Eğitim Düzeyi

²³ Çiftçi, *İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Yaratıcılık Düzeyleri İle Liderlik Tarzları Arasındaki İlişki*, 126; Esmâ Genç, *Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi* (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2000), 70; Derya Süzen, *İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinde Yaratıcı Düşünme Yeteneği ile Benlik Kavramı Arasındaki İlişki* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1987), 76; Güneştekin, *İlköğretim 1-5. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcılığının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, 65; Pehlivan, *Sınıf Öğretmenlerinin Yaratıcılık Düzeyleri ile Yaratıcılığı Destekleme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 102.

²⁴ Mahir Biber, *Keşfederek Öğrenme Yönteminin İlköğretim II. Kademe Matematik Dersi Öğrencilerinin Yaratıcılıkları Üzerindeki Etkisi* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006), 228.

²⁵ Hünkar Baylav Korkmaz, *Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenmenin Yaratıcı Düşünme, Probleme ve Akademik Risk Alma Düzeyi Üzerindeki Etkileri* (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2002), 178.

²⁶ Osman Erol - Sait Taş, “MYO Öğrencilerinin Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanma Sıklıkları İle Yaratıcılık Alguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” 4/7 (2012): 92.

²⁷ Altın, *İlköğretimde Görevli Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıklarıyla Yaratıcılıkları İlişkisi*, 111; Bilge Gök - Tolga Erdoğan, “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaratıcı Düşünme Düzeyleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi.”, *Journal of Faculty of Educational Sciences* 44/2 (2011): 29; Gülel, *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*(Pamukkale Üniversitesi Örneği), 40.

²⁸ Bahareh Azizi Nejad v.dğr., “Study of the Relationship between Parenting Attitude of Youth Fostering and Creativity among Students of Universities”, *Journal of Behavioral Brain Science* 5/4 (2015): 155.

²⁹ Xiaoxia Ai, “Creativity and Academic Achievement: An Investigation of Gender Differences”, *Creativity Research Journal* 12/4 (01 Ekim 1999): 329.

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların anne eğitim düzeyi değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri bulgularına yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların anne eğitim durumu değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri puanlarının anlamı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmış olup sonuçlar Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. Yaratıcı Kişilik Özellikleri Düzeylerinin Anne Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Ort±SS	Sıra Ortalaması	X ²	Sd (df)	p	Fark
Yaratıcı Kişilik Özellikleri	Okuryazar değil	69	64.13±9.88	148.27	2.944	5	0.709	-
	Okuryazar	41	65.29±7.51	158.16				
	İlkokul	123	66.14±8.44	167.10				
	Ortaokul	42	64.31±9.04	148.20				
	Lise	27	65.70±7.59	158.81				
	Üniversite	15	66.80±7.90	174.80				
Amaç Yönelimlilik	Okuryazar değil	69	18.68±3.93	156.25	5.034	5	0.412	-
	Okuryazar	41	17.80±4.45	142.70				
	İlkokul	123	19.11±3.91	168.27				
	Ortaokul	42	18.21±3.50	141.30				
	Lise	27	19.07±3.90	165.15				
	Üniversite	15	19.60±3.68	178.70				
İçsel Motivasyon	Okuryazar değil	69	20.48±4.09	143.88	3.626	5	0.604	-
	Okuryazar	41	21.88±2.23	169.76				
	İlkokul	123	21.41±3.24	165.52				
	Ortaokul	42	20.90±3.43	150.37				
	Lise	27	21.59±2.48	160.33				
	Üniversite	15	21.27±3.79	167.47				
Kendine Güven	Okuryazar değil	69	10.14±3.09	143.83	9.390	5	0.094	-
	Okuryazar	41	10.66±3.34	163.38				
	İlkokul	123	11.08±3.12	176.37				
	Ortaokul	42	9.93±3.49	143.19				
	Lise	27	10.55±2.52	152.72				
	Üniversite	15	9.87±2.13	130.00				

	Okuryazar değil	69	14.83±3.18	157.96				
	Okuryazar	41	14.95±3.02	163.38				
Risk Alma	İlkokul	123	14.53±3.37	151.99	5.146	5	0.398	-
	Ortaokul	42	15.26±3.29	169.32				
	Lise	27	14.48±2.83	147.07				
	Üniversite	15	16.07±3.59	201.90				

Analiz sonuçları yaratıcı kişilik özellikleri düzeyleri arasında anne eğitim durumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=2.944$, $p=0.709$). Ayrıca amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven, risk alma puanları anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=5.034$; $p=0.412$, $\chi^2=3.626$; $p=0.604$, $\chi^2=9.390$; $p=0.094$, $\chi^2=5.146$; $p=0.398$). Her ne kadar anlamlı bir farklılaşma olmasa da en yüksek yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi annesi üniversite mezunu ($x=66.80$) olanlara aittir. Ayrıca alt boyutlardan amaç yönelimlilik düzeyi ($x=19.60$) ve risk alma düzeyi ($x=16.07$) bakımından en yüksek ortalamalar annesi üniversite mezunu olanlara aittir (Tablo 3). Bu verilere göre "Anne eğitim düzeyi arttıkça yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi artacaktır." hipotezi desteklenmemektedir.

Anne eğitim düzeyi yükseldikçe yaratıcılığın yükseldiği sonucuna ulaşan araştırmalar mevcuttur.³⁰ Aile eğitim düzeyi yükseldikçe anneler pedagojik anlamda daha donanımlı olurlar ve çocuklarını destekleme konusunda daha bilinçli davranırlar. Kendilerini özgür hissedecekleri, çeşitli kültürel obje ve oyuncaklarla dolu olan bir ortam sunulması sayesinde çocuklar yaratıcı kişilik özellikleri kazanabilirler. Aile sosyo-ekonomik düzeyi ile yaratıcılık arasındaki ilişkiyi inceleyen Akdoğan, anne eğitim durumu ile yaratıcılık arasında olumlu yönde anlamlı bir farklılık tespit etmiştir.³¹ Annelerin çocuklarıyla kaliteli vakit geçirmeleri, her anlamda ilgi göstermeleri, olumlu ve yapıcı yaklaşımları çocuklara güven kazandırır. Okul öncesi öğretmen adaylarının anne eğitim durumlarına göre yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve özgünlük düzeylerinin araştırıldığı bir çalışmada, her üç düzeyde de anne eğitimi yükseköğrenim olan öğrencilerin yaratıcılık düzey ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Ancak önemli bir farkın olup olmadığına bakıldığında ise anne eğitim durumunun yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve özgünlük düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.³² Ailenin yaratıcı düşünme üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, anne eğitim durumu yükseköğretim olan çocukların yaratıcı düşünme yetenekleri, eğitim durumu daha düşük olan ve okuma yazma bilmeyen ailelerin çocuklarına göre daha yüksek çıkmıştır.³³ Bu alandaki çalışmalar çoğunlukla

³⁰ Güneştekin, *İlköğretim 1-5. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcılığının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, 65; Binnur Yıldırım, *Öğretmenlerin Yaratıcılığına Bakış Açısı ve Anasınıfı Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin, Öğretmenin Yaratıcılık Düzeyine Göre İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2006), 202.

³¹ Esra Akdoğan, *İlkokul 2. Sınıfa Devam Eden Çocukların Yaratıcılık Düzeyleri İle Ailelerin Sosyo- Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1992), 50.

³² Duygu Çetingöz, *Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2002), 104.

³³ Mustafa Öztunç, *Yaratıcı Düşünce Üzerinde Ailenin Etkisi* (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 1999), 98.

anne eğitim seviyesi yükseldikçe çocuğun yaratıcılık seviyesinin artacağına yöneliktir. Anne eğitim düzeyi ile yaratıcılık arasında anlamlı bir farklılık saptayamayan çalışmalara da rastlanmaktadır.³⁴

Anne eğitim düzeyi yükseldikçe donanım ve bilinçlenmenin artmasından kaynaklı olarak çocuğun yaratıcı kişilik özelliklerinin daha fazla olması beklenir. Ancak anne eğitim düzeyi yüksek olanlar ve düşük olanlar arasında yaratıcı kişilik özellikleri açısından anlamlı bir farklılığın olmamasının nedeni annelerin yaratıcılığı destekleme konusunda çocuklarına özel bir ihtimam göstermemeleri ya da yaratıcılığın önemini yeterince kavrayamamış olmalarından kaynaklanmış olabilir. Annelerin yeni fikir üretmek, girişimci olmak ve sorgulama konusunda çocuklarını teşvik etmek yerine, ders ve sınav başarısına odaklanmaları çocukların yaratıcı yeteneklerini geliştirememelerine neden olabilir. Aileler çocuklarının düşünce, davranış ve yeteneklerini geliştirmeleri üzerinde büyük etki sahibidir. Anneler yaratıcı kişilik özelliklerine sahip olmasalar dahi çocuklarının yaratıcı yeteneklerini desteklemeleri için bilinçlendirilebilirler.

4. Yaratıcı Kişilik Özellikleri ile Baba Eğitim Düzeyi

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların baba eğitim düzeyi değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri bulgularına yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların baba eğitim durumu değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri puanlarının anlamı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmış olup sonuçlar Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4. Yaratıcı Kişilik Özellikleri Düzeylerinin Baba Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Baba Eğitim mu	N	Ort±SS	Sıra aması	X ²	Sd	p	Fark
Yaratıcı Kişilik Özellikleri	Okuryazar	10	63.90±10.15	140.90	1	5	-	
	Okuryazar	21	69.38±8.31	198.40				
	İlkokul	104	66.43±8.39	171.10				
	Ortaokul	76	64.92±8.76	155.75				
	Lise	65	63.66±8.38	139.76				
	Lisans/Lisans	40	64.47±8.79	144.88				
Amaç Yönelimlilik	Okuryazar	10	18.40±3.72	147.35	5	0.131	-	
	Okuryazar	21	19.57±3.72	175.88				

³⁴ Genç, Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi, 81-82; Kübra Kılınc, Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Kişilik Özelliklerinin Ve Duygusal Zekâ Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2019), 83; Eskici, Lise Öğrencilerinin Kişisel Stillerini Belirleyen Faktörler; Filiz Saygın, Annelere İlişkin Bazı Değişkenlerin 5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşüncelerine Etkisi (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2004), 115.

	İlkokul	104	19.38±4.01	174.21				
	Ortaokul	76	18.80±3.87	159.59				
	Lise	65	18.18±3.32	140.59				
	Lisans/Lisans Üstü	40	17.82±4.46	138.36				
	Okuryazar değil	10	20.90±4.99	168.90				
	Okuryazar	21	22.05±2.71	180.79				
İçsel Motivasyon	İlkokul	104	21.57±2.84	164.63				
	Ortaokul	76	21.04±3.91	159.68	4.702	5	0.453	-
	Lise	65	20.61±3.29	139.69				
	Lisans/Lisans Üstü	40	21.15±3.32	156.57				
	Okuryazar değil	10	10.80±3.52	166.40				
	Okuryazar	21	12.24±2.45	206.29				
Kendine Güven	İlkokul	104	10.75±3.09	163.53				
	Ortaokul	76	10.26±3.09	147.55	8.631	5	0.125	-
	Lise	65	10.46±3.19	156.63				
	Lisans/Lisans Üstü	40	10.00±3.21	142.20				
	Okuryazar değil	10	13.80±2.97	124.95				
	Okuryazar	21	15.52±3.32	176.10				
Risk Alma	İlkokul	104	14.73±3.16	157.31				
	Ortaokul	76	14.81±3.28	157.11	5.681	5	0.339	-
	Lise	65	14.40±3.34	147.42				
	Lisans/Lisans Üstü	40	15.50±3.25	181.39				

Analiz sonuçlarına göre yaratıcı kişilik özellikleri, baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=10.064$, $p=0.073$). Ayrıca amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven, risk alma puanları baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=8.493$; $p=0.131$, $\chi^2=4.702$; $p=0.453$, $\chi^2=8.631$; $p=0.125$, $\chi^2=5.681$; $p=0.339$). Bunlarla birlikte yaratıcı kişilik özellikleri bakımından en yüksek ortalama baba eğitim düzeyi okuryazar ($x= 69.38$) olanlara aittir (Tablo 4). Bu verilere göre "Baba eğitim düzeyi arttıkça yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi artacaktır" hipotezi desteklenmemektedir.

Bir takım araştırmalar baba eğitim düzeyi yükseldikçe yaratıcılığın yükseldiği sonucuna ulaşmıştır.³⁵ Baba eğitim düzeyinin yaratıcılığı anlamlı ölçüde etkilemediği sonucuna ulaşan çalışmalar da vardır.³⁶ Çetingöz tarafından gerçekleştirilen okul öncesi öğretmen adaylarının baba eğitim durumlarına göre yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve özgünlük düzeylerinin incelendiği çalışmada, her üç düzeyde de baba eğitimi yükseköğrenim olan öğrencilerin yaratıcılık düzey ortalamaları daha yüksek çıkmıştır. Ancak önemli bir farkın olup olmadığına bakıldığında ise baba eğitim durumunun yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve özgünlük düzeylerine göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin yaratıcı düşünme üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir diğer çalışmada, baba eğitim durumu yükseköğretim olanların yaratıcı düşünme yetenekleri, eğitim durumu daha düşük olan ve okuma yazma bilmeyen ailelerin çocuklarına göre daha yüksek çıkmıştır.³⁷ Yaratıcı düşünme ile bilimsel süreç arasındaki ilişki üzerine yapılan bir başka çalışma yaratıcı düşünme puanlarının baba eğitim düzeyi yüksek olanlar lehine farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır.³⁸ Yapılan araştırmalar çoğunlukla baba eğitim düzeyi yükseldikçe yaratıcılığın artacağına yönelik sonuçlar elde etmiştir. Ancak baba eğitim düzeyi ile yaratıcılık arasında anlamlı bir farka ulaşamayan çalışmalara da rastlanmaktadır.³⁹

Yaratıcılık, içerisinde yaşanan ortamdan etkilenir. Ebeveynler çocuklarının merakını gidermeli ve sorularını desteklemelidir. Yaratıcılık merak duyma ve soru sorma ile başlar. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynlerin soru sormaya teşvik edici olması, çocuklarının merakını gidermek için uygun ortamlar sunması beklenir. Baba eğitim düzeyi arttıkça yaratıcı kişilikte bir artış olmaması, babaların çocuklarının yaratıcılıklarını geliştirmesi üzerinde etkisinin zayıf olduğu sonucuna ulaştırabilir. Bu durumda annelerin eğitim düzeylerinin çocuğun yaratıcı kişiliği üzerindeki etkisinin, babaların eğitim düzeyinin çocukların yaratıcı kişilikleri üzerindeki etkisine nispeten daha yüksek olması, babaların çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarıyla annelere göre daha az ilgilendiği çıkarımına ulaştırabilir.

5. Yaratıcı Kişilik Özellikleri ile Aile Gelir Durumu

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların aile gelir durumu değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri bulgularına yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların aile gelir durumu değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri puanlarının anlamı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığına Kruskal Wallis H Testi ile bakılmış olup sonuçlar Tablo 5'te özetlenmiştir.

³⁵ Güneştekin, *İlköğretim 1-5. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcılığının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, 65; Yıldırım, *Öğretmenlerin Yaratıcılığına Bakış Açısı ve Anasınıfı Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin, Öğretmenin Yaratıcılık Düzeyine Göre İncelenmesi*, 202.

³⁶ Serap Emir v.dğr., "Türkçe Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Düzeyleri İle Sosyo Kültürel Özelliklerinin İlişkisi", *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2007): 84; Ulukök v.dğr., "Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kırkkale Üniversitesi Örneği)", 202.

³⁷ Öztunç, *Yaratıcı Düşünme Üzerinde Ailenin Etkisi*, 60.

³⁸ Cansu Yıldız Taşdemir - Tülin Güler Yıldız, "Exploring the Relationship between Creative Thinking and Scientific Process Skills of Preschool Children", *Thinking Skills and Creativity* 39/2 (01 Şubat 2021): 1.

³⁹ Genç, *Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi*, 81-82; Kılınç, *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Kişilik Özelliklerinin Ve Duyusal Zekâ Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, 83.

Tablo 5. Yaratıcı Kişilik Özellikleri Düzeylerinin Aile Gelir Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Aile Gelir Durumu	N	Ort±SS	Sıra Ortalaması	X ²	Sd (df)	p	Fark
Yaratıcı Kişilik Özellikleri	Düşük	13	70.92±8.34	216.04	6.957	3	0.073	-
	Ortanın altı	40	63.87±10.00	146.30				
	Orta	218	64.98±8.48	155.38				
	Ortanın üstü/Yüksek	46	66.76±7.61	171.10				
Amaç Yönelimlilik	Düşük ^a	13	21.23±5.17	230.81	9.780	3	0.021	a-b a-c
	Ortanın altı ^b	40	18.02±3.92	143.07				
	Orta ^c	218	18.66±3.84	156.07				
	Ortanın üstü/Yüksek ^d	46	19.13±3.78	166.42				
İçsel Motivasyon	Düşük	13	22.84±1.91	203.42	4.685	3	0.196	-
	Ortanın altı	40	20.70±3.55	146.26				
	Orta	218	21.17±3.31	156.44				
	Ortanın üstü/Yüksek	46	21.39±3.57	169.63				
Kendine Güven	Düşük	13	10.92±4.07	179.04	5.481	3	0.140	-
	Ortanın altı	40	9.90±3.35	142.60				
	Orta	218	10.49±3.06	155.69				
	Ortanın üstü/Yüksek	46	11.43±2.81	183.28				
Risk Alma	Düşük	13	15.92±4.13	190.31	3.013	3	0.390	-
	Ortanın altı	40	15.25±3.23	172.28				
	Orta	218	14.67±3.13	154.20				
	Ortanın üstü/Yüksek	46	14.80±3.52	161.37				

Analiz sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin yaratıcı kişilik özellikleri düzeyleri arasında aile gelir durumu bakımından anlamlı bir fark tespit edilememiştir ($\chi^2=6.957$, $p=0.073$). Ayrıca

içsel motivasyon, kendine güven, risk alma puanları aile gelir durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=4.685$; $p=0.196$, $\chi^2=5.481$; $p=0.140$, $\chi^2=3.013$; $p=0.390$). Amaç yönelimlilik puanları arasında aile gelir durumu bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir ($\chi^2=9.780$, $p=0.021$). Bu farklılığın kaynağını bulabilmek için yapılan Bonferroni sonucuna göre; düşük*ortanın altı, düşük*orta arasında amaç yönelimlilik puanları arasında farklılık saptanmıştır (Tablo 5). Genel olarak ulaşılan verilere göre “Gelir düzeyi arttıkça yaratıcı kişilik özellikleri düzeyi artacaktır” hipotezi desteklenmemektedir.

Sosyo-kültürel özelliklerin yaratıcılığı ne yönde etkilediğine dair yapılan bir araştırma sonucuna göre orta veya ortanın üstünde gelir durumuna sahip olanların daha yaratıcı olduğu saptanmıştır.⁴⁰ Ailenin yaratıcı düşünme üzerine etkisinin araştırıldığı bir başka çalışma bulgularına göre gelir durumu yüksek olan aile çocuklarının yaratıcılık düzeyi, gelir durumu orta ve düşük olan aile çocuklarının yaratıcılık düzeylerine göre anlamlı derecede yüksek çıkmıştır.⁴¹ Aile sosyo-ekonomik düzeyinin çocuğun yaratıcılık düzeyi ile olan ilişkisine dair yapılan bir diğer araştırma, gelir durumu yüksek olan aile çocuklarının yaratıcılığın akıcılık, esneklik ve orijinalite düzeylerinde daha yüksek ortalamalara sahip oldukları belirlenmiştir.⁴² Ailelerin farklı sosyo-ekonomik düzeyden olmaları ile yaratıcılık puanları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ancak yaratıcılık düzeyinin aile gelir durumuna göre anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Ulukök vd.’nin fen ve teknoloji öğretmen adaylarının sosyo-demografik değişkenlere göre yaratıcılık düzeylerini incelediği araştırma sonucuna göre yaratıcılık düzeyi aile gelir durumu açısından anlamlı farklılık oluşturmamaktadır.⁴³ Keşfederek öğrenme yönteminin yaratıcılığa etkisini araştıran Biber, çalışmasında sosyo ekonomik düzey ile yaratıcılık arasında anlamlı bir farklılık tespit edememiştir.⁴⁴ Üniversite öğrencilerinin yaratıcı kişilik özelliklerini araştıran Kılınç, yaratıcı kişilik özelliklerinin aile gelir durumu açısından anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucuna ulaşmıştır.⁴⁵

Ailenin gelir düzeyinin yaratıcılık ile olan ilişkisi üzerine yapılan araştırma bulguları birbirinden farklı sonuçlar göstermektedir. Çocukların yaratıcılık düzeyleri içinde bulunulan ekonomik koşullardan ve çevreden etkilenmektedir. İçinde bulunulan koşulların yetersiz olması sebebiyle çoğu zaman, anne babalar çocuklarının yaratıcı girişimlerine engel olurlar. Merakı ve girişimleri engellenen birey zamanla yaratıcı yeteneklerini kaybedebilir. Ancak aile gelir düzeyinin yüksek olmasının yaratıcılığı destekleyici rolü olsa da bu rolün mutlak olduğu söylenemez. Her türlü imkân ve ihtiyacı karşılanan birey, yeni bir şey üretme konusunda isteksiz kalabilir. Ekonomik koşulları yeteri kadar sağlanmayan ortamlarda yeni ve orijinal fikirlere

⁴⁰ Emir v.dğr., “Türkçe Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Düzeyleri İle Sosyo Kültürel Özelliklerinin İlişkisi”, 84.

⁴¹ Öztunç, *Yaratıcı Düşünce Üzerinde Ailenin Etkisi*, 62.

⁴² Akdoğan, *İlkokul 2. Sınıf Devam Eden Çocukların Yaratıcılık Düzeyleri İle Ailelerin Sosyo- Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 32-36.

⁴³ Ulukök v.dğr., “Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kırıkkale Üniversitesi Örneği)”, 202.

⁴⁴ Biber, *Keşfederek Öğrenme Yönteminin İlköğretim II. Kademe Matematik Dersi Öğrencilerinin Yaratıcılıkları Üzerindeki Etkisi*, 230.

⁴⁵ Kılınç, *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Kişilik Özelliklerinin Ve Duygusal Zekâ Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, 84.

rastlanabilir. Çocuğun yeteneği ve ilgisi ekonomik yetersizliklerin önüne geçerek yaratıcı ürünler ortaya çıkabilir.

6. Yaratıcı Kişilik Özellikleri ile Okul Öncesi Eğitim

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların okul öncesi eğitim durumu değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri bulgularına yer verilmiştir. Araştırmaya katılanların okul öncesi eğitim alma durumu değişkenine göre yaratıcı kişilik özellikleri puanlarının anlamı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığına Mann Whitney U testi ile bakılmış olup sonuçlar Tablo 6'da özetlenmiştir.

Tablo 6. Yaratıcı Kişilik Özellikleri Düzeyi bakımından Okul Öncesi Eğitim Alma Durumları Arasındaki Farklar (Mann Whitney U Testi)

	Okul Öncesi Eğitim Alma Durumu	N	Ort±SS	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p
Yaratıcı Kişilik Özellikleri	Evet	89	65.24±7.48	154.44	13745.0	9740.0	0.579
	Hayır	228	65.39±9.07	160.78	36658.0		
Amaç Yönelimlilik	Evet	89	18.78±3.97	160.74	14306.00	9991.00	0.832
	Hayır	228	18.74±3.92	158.32	36097.00		
İçsel Motivasyon	Evet	89	21.30±3.12	160.24	14261.50	10035.50	0.879
	Hayır	228	21.17±3.43	158.52	36141.50		
Kendine Güven	Evet	89	10.55±3.03	158.22	14082.00	10077.00	0.925
	Hayır	228	10.57±3.16	159.30	36321.00		
Risk Alma	Evet	89	14.59±3.32	154.16	13720.00	9715.00	0.555
	Hayır	228	14.89±3.21	160.89	36683.00		

Yapılan analiz sonucunda yaratıcı kişilik özellikleri düzeyinin okul öncesi eğitim alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak okul öncesi eğitim almayan bireylerin yaratıcı kişilik özellikleri ortalaması ($x=65.39$), okul öncesi alanların ortalamasından ($x=65.24$) yüksektir ($p=0.579$). Okul öncesi eğitim alanların amaç yönelimlilik ($x=18.78$) ve içsel motivasyon düzeyi ($x=21.30$) okul öncesi eğitim almayanlardan daha yüksekken; okul öncesi eğitim almayanların kendine güven ($x=10.57$) ve risk alma düzeyi ($x=14.89$) okul öncesi eğitim alanlardan daha yüksektir. (Tablo 6). Bu verilere göre "Okul öncesi eğitim alanların yaratıcı kişilik özellikleri okul öncesi eğitim almayanlardan yüksektir" hipotezi desteklenmemektedir.

Literatür incelendiğinde okul öncesi eğitime tabi tutulan ve okul öncesi eğitime tabi tutulmayan çocukların yaratıcı düşünme becerileri arasında okul öncesi eğitime tabi tutulan çocuklar lehine anlamlı farklar saptanmaktadır.⁴⁶ Çetingöz, okul öncesi öğretmen adaylarının yaratıcı becerilerine yönelik gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, okul öncesi eğitim alma durumunun yaratıcılığın akıcılık ve esneklik düzeyinde anlamlı farklılık ortaya koyduğunu, ancak özgünlük düzeyinde ise anlamlı bir farklılık oluşturmadığını saptamıştır. Bu araştırmalardan farklı veriler sunan ve araştırmalara da rastlanmaktadır.⁴⁷ Keşfederek öğrenme yönteminin yaratıcılık üzerindeki etkisini araştıran Biber, okul öncesi eğitim durumunun yaratıcılık düzeyini anlamlı düzeyde etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.⁴⁸ Yaratıcı kişilik özellikleri ölçeği kullanarak okul öncesi eğitimine tabi tutulan ve bu eğitime tabi tutulmayan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını araştıran Kılınç, okul öncesi eğitim alma durumu ile yaratıcı kişilik arasında anlamlı farklılık saptayamamıştır.⁴⁹ Araştırmaların birçoğunda okul öncesi eğitim alıp almama arasındaki farktan çok, okul öncesi döneminde çocuğa sunulan materyaller, programlar, yöntem ve tekniklerin çocukların yaratıcılık becerilerini geliştirip geliştirmediğine yöneliktir. Çoğunlukla yaratıcılığı desteklemesi beklenen yöntem ve tekniklerin, çocuğun yaratıcılık becerisini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.⁵⁰

Yaratıcılık doğuştan gelen bir potansiyeldir. Hayal gücünün desteklendiği ortamlarda gelişim gösterir. Hayal gücünden yoksun, yaratıcılık becerilerini desteklemekten uzak olan eğitim yaratıcılığı engellemektedir. Okul öncesi eğitime tabi olan ve olmayan bireyler arasında yaratıcılık açısından bir fark olmaması okulların yaratıcı eğilimleri teşvik etmekten uzak olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca bu araştırma sonucuna göre okul öncesi eğitim almayanların yaratıcı kişilik özellikleri ortalaması, okul öncesi eğitim alanlardan daha yüksek çıkmıştır. Bu durum okul öncesi eğitimin bireyleri kalıba soktuğunu ve hayal gücünü desteklemediğini akla getirmektedir.

7. Yaratıcı Kişilik Özellikleri ile Dindarlık

Tablo 7'de çalışmada yer alan Motivasyonel Dindarlık Ölçeği ve Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçek puanlarının normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Normallik testlerinden Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri kullanarak yapılan analizler sonucunda her iki ölçek puanının da normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Ayrıca ölçekler için

⁴⁶ Edward De Bono, *Serious Creativity: Using the Power of Lateral Thinking to Create New Ideas*, 1. Bs (London: Harper Collins, 1993), 42; Robert Epstein, "Capturing Creativity", *Psychological Today* 29/4 (1996): 39; Münevver Can Yaşar - Neriman Aral, "Yaratıcı Düşünme Becerilerinde Okul Öncesi Eğitimin Etkisi", *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 3/2 (2010): 207.

⁴⁷ Çetingöz, *Okul öncesi Eğitimi Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi*, 96-97.

⁴⁸ Biber, *Keşfederek Öğrenme Yönteminin İlköğretim II. Kademe Matematik Dersi Öğrencilerinin Yaratıcılıkları Üzerindeki Etkisi*, 231.

⁴⁹ Kılınç, *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Kişilik Özelliklerinin Ve Duygusal Zekâ Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, 84.

⁵⁰ Vicente Alfonso v.dğr., "Evaluation Of a Creativity İntervention Program for Preschoolers", *Thinking Skills and Creativity* 10/112 (2013): 116; Rebecca Cheung, "Designing Movement Activities to Develop Children's Creativity in Early Childhood Education", *Early Child Development and Care* 180/3 (01 Nisan 2010): 377; Cobra Emami v.dğr., "The Effect Group Plays on the Development of the Creativity of Six-Year Children", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 15 (31 Aralık 2011): 2140; Mohsen Faizi v.dğr., "Design Principles of Residential Spaces to Promote Children's Creativity", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, AicE-Bs 2011 Famagusta (Asia Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies, Salamis Bay Conti Resort Hotel, Famagusta, North Cyprus, 7-9 December 2011)/35 (01 Ocak 2012): 468.

çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 7'deki gibidir. Bu nedenle çalışmada yapılan analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

Tablo 1. Ölçeklere Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Normal Dağılım Sonuçları

	Motivasyonel Ölçeği	Dindarlık	Yaratıcı Kişilik Ölçeği	Özellikleri
N	317		317	
Ortalama	90.54		65.34	
Standart Sapma	11.26		8.64	
Medyan	94.00		66.00	
Çarpıklık (Skewness)	-2.79		-0.53	
Basıklık (Kurtosis)	11.75		0.89	
Kolmogorov-Smirnov	<0.001		0.002	
Shapiro-Wilk	<0.001		<0.001	

Korelasyon kat sayısının 1.00 olması, tüm noktaların eğimi pozitif olan bir doğru üzerinde olduğu mükemmel pozitif korelasyonu; -1.00 olması ise tüm noktaların eğimi negatif bir doğru üzerinde olduğunu, mükemmel negatif korelasyonu gösterir. Katsayı 0.30'dan küçük ise düşük düzeyde bir ilişkinin olduğu⁵¹ sonucunu gösterir.

Tablo 2. Motivasyonel Dindarlık Ölçeği ile Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği Arasındaki İlişki

	Motivasyonel Ölçeği (N=317)		Dindarlık		Güç ve Güven Kaynağı Olarak Tanrı ile İlişki Boyutu (N=317)		Sosyal ve Dini Entelektüel Sorumluluk Boyutu (N=317)	
	r	p	r	p	r	p	r	p
Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği	0.142	0.011	0.180	0.001	0.087	0.124		
Amaç Yönelimlilik	0.093	0.098	0.178	0.002	0.012	0.831		
İçsel Motivasyon	0.199	<0.001	0.205	<0.001	0.158	0.005		
Kendine Güven	0.192	0.001	0.206	<0.001	0.139	0.013		
Risk Alma	-0.028	0.625	-0.032	0.572	-0.020	0.716		

r: spearman korelasyon katsayısı

⁵¹ Şener Büyüköztürk v.dğr., *Sosyal Bilimler için İstatistik*, 7. Bs (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2000), 92.

Motivasyonel Dindarlık Ölçeği ile Yaratıcı Kişilik Özellikleri Ölçeği arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.142$, $p=0.011$). Ayrıca motivasyonel dindarlık ile içsel motivasyon ve kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.199$, $p<0.011$ $r=0.192$, $p=0.001$). Güç ve güven kaynağı olarak tanrı ile ilişki boyutu ile yaratıcı kişilik özellikleri ölçeği ve amaç yönelimlilik arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.180$, $p=0.001$; $r=0.178$ $p=0.002$). Güç ve güven kaynağı olarak tanrı ile ilişki boyutu ile içsel motivasyon ve kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.205$, $p<0.001$; $r=0.206$ $p<0.001$). Prososyal ve dini entelektüel sorumluluk boyutu ile içsel motivasyon ve kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0.158$, $p=0.005$; $r=0.139$ $p=0.013$) (Tablo 7). Araştırma sonucuna göre “*Motivasyonel dindarlık ve yaratıcı kişilik özellikleri arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulunmaktadır*” hipotezi desteklenmektedir.

Mevcut literatüre bakıldığında dinin yaratıcılığı engellediği ve dinin yaratıcılığı kolaylaştırdığını savunan iki taraf olduğu görülmektedir. Dinin yaratıcılığı engellediğini savunan taraf, dinin gelenekleri takip etmeye zorladığını ve insanları çeşitliliği kucaklamaktan vazgeçirmeye teşvik ettiğini savunur.⁵² Bu varsayımı destekleyen çalışmalar mevcuttur. Yaratıcılık ve muhafazakârlık üzerine yapılan bir çalışmada, muhafazakâr olan üniversite öğrencileri liberal olan üniversite öğrencilerine göre daha az yaratıcı çıkmıştır.⁵³ Dürüst olmamanın yaratıcılığa yol açıp açmayacağı üzerine yapılan araştırma sonucuna göre dürüst olmayan insanlar dürüst olan insanlara göre daha yaratıcı çıkmıştır. Araştırma sonunda yaratıcılığın sınırları aşmayı gerektirdiğini dolayısıyla ahlaki ve toplumsal kuralları bağlayıcı bulmayan dürüst olmayan insanların bu kuralları bağlayıcı bulan dürüst olan insanlara göre daha fazla yaratıcı olacağı bilgisine yer verilmiştir.⁵⁴ Dinin yaratıcılıkla olan ilişkisini araştıran bir başka çalışmada, dindarlık ile yaratıcılık arasında olumsuz bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.⁵⁵ Kilise yoğunluğunun bölgenin dindarlık göstergesi olarak ele alındığı bir diğer çalışmada ise kilisesi yoğun olan bölgelerin daha az yoğun olan bölgelere göre daha az yaratıcı olduğu bulgusu elde edilmiştir.⁵⁶ Yapılan araştırmalar çoğunlukla din ile yaratıcılık arasında olumsuz ilişkiler bulsa da olumlu ilişkiler bulan araştırmalara da rastlanmaktadır. Bu araştırmalarda dinin, yaratıcılığı teşvik eden özellikleri geliştireceğine ve girişimciliği

⁵² Adam Okulicz-Kozaryn, “The More Religiosity, the Less Creativity Across US Counties”, *Business Creativity and the Creative Economy* 1/1 (31 Temmuz 2015): 82-86.

⁵³ Stephen J. Dollinger, “Creativity and Conservatism”, *Personality and Individual Differences* 43/5 (2007): 1025.

⁵⁴ Francesca Gino - Scott S. Wiltermuth, “Evil Genius? How Dishonesty Can Lead to Greater Creativity”, *Psychological Science* 25/4 (01 Nisan 2014): 979.

⁵⁵ Zhen Liu v.dğr., “Does Religion Hinder Creativity? A National Level Study on the Roles of Religiosity and Different Denominations”, *Frontiers in Psychology* 9 (2018): 11.

⁵⁶ Okulicz-Kozaryn, “The More Religiosity, the Less Creativity Across US Counties”, 86.

destekleyeceğine yönelik sonuçlara ulaşılmıştır.⁵⁷ Yaratıcılık ile ahlak ilişkisine yönelik yapılan bir araştırma ise ahlak ile yaratıcılık arasında olumlu ilişkiler tespit etmiştir.⁵⁸

Yaratıcılık sınırları aşmayı ve kalıpları yıkmayı içerir. Din muhafazakâr ve tutucu bir eğilimle yaşandığı zaman yaratıcılığın önünde engel oluşturabilir. Bu dinlerin bütünüyle yaratıcılığı engelleyeceği anlamına gelmez. Dinlerin insanın yaratıcılığına katkıda bulunacak özellikleri de mevcuttur. İnanan insanlara çeşitli erdemler kazandıran din yaratıcılık için uygun bir zemin oluşturabilir. İslam düşüncesi açısından “veren el, alan elden üstündür” bakış açısı, bu dine inanan bireyleri yardım eden ve üreten taraf olmaya teşvik eder. Dinin akli kullanmaya yöneltmesi, dünün ve bugünün eşit kabul edilmesinin bireyler için zarar olduğu inancı, üretmeye, gelişmeye ve yardım eden taraf olmaya yönelik buyrukları insanları yaratıcı düşünmeye yönlendirebilir. Dolayısıyla bireyin dini algılayış ve yaşayışını yaratıcı düşünmesi üzerine etki eder.

Sonuç

Yaratıcılık, yaratıcı kişilik ve yaratıcı düşünme üzerine yapılan araştırmalar geniş bir literatür sunsa da dindarlık ile yaratıcı kişilik ilişkisini ele alan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu alanda yapılan araştırma sonuçları birbirinden farklılık göstermektedir. Dinin yaratıcılığı engellediği sonucuna ulaşan çalışmalar olsa da dinin yaratıcılığı kolaylaştıracağına yönelik araştırma sonuçlarına da rastlanmaktadır. Dinin yaratıcılığı engellediğini savunan taraf, dinin gelenekleri takip etmeye zorladığını ve insanları çeşitliliği kucaklamaktan vazgeçirmeye teşvik ettiğini savunur. Dinin yaratıcılığı kolaylaştırdığını savunan taraf ise dinin, yaratıcılığı teşvik eden özellikleri geliştireceğine ve girişimciliği destekleyeceğine yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada katılımcıların yaratıcı kişilik özellikleri ve motivasyonel dindarlık düzeylerini ölçmek ve yaratıcı kişilik özellikleri ile motivasyonel dindarlığın birbiri ile olan ilişkisinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelemek amaçlanmıştır.

Araştırma sonucuna göre motivasyonel dindarlık ile yaratıcı kişilik özellikleri arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca motivasyonel dindarlık ile yaratıcı kişilik özellikleri alt boyutlarından olan içsel motivasyon ve kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Motivasyonel dindarlık ölçeği alt boyutlarından olan güç ve güven kaynağı olarak tanrı ile ilişki boyutu ile yaratıcı kişilik özellikleri ölçeği ve yaratıcı kişilik özellikleri alt boyutlarından amaç yönelimlilik arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Güç ve güven kaynağı olarak tanrı ile ilişki boyutu ile içsel motivasyon ve kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Motivasyonel Dindarlık Ölçeği alt boyutlarından prososyal ve dini entelektüel sorumluluk boyutu ile içsel motivasyon ve kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

⁵⁷ Nancy E. Day, “Religion in the Workplace: Correlates and Consequences of Individual Behavior”, *Journal of Management, Spirituality & Religion* 2/1 (01 Ocak 2005): 104; Leo Paul Dana, “Religion as an Explanatory Variable for Entrepreneurship”, *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation* 10/2 (01 Mayıs 2009): 87; Esra Sincer, *Din İnanıcı ve Dindarlık Düzeyinin Girişimciliğe Etkisi: Hatay Örneklemini Üzerinde Değerlendirme* (yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2017), 316.

⁵⁸ Wangbing Shen v.dğr., “A Theoretical and Critical Examination on the Relationship between Creativity and Morality”, *Current Psychology* 38/2 (Nisan 2019): 469.

Yaratıcı kişilik özellikleri ile yaş arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca yaş ile amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven arasında zayıf düzeyde, pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Yapılan analiz sonucunda yaratıcı kişilik özellikleri düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven, risk alma düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak cinsiyet değişkeni açısından yaratıcı kişilik özellikleri anlamlı farklılık oluşturmada da erkeklerin yaratıcı kişilik özellikleri ortalaması kadınlardan yüksek çıkmıştır.

Yaratıcı kişilik özellikleri anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ayrıca amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven, risk alma puanları anne eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak en yüksek yaratıcı kişilik özellikleri ortalaması annesi üniversite mezunu olanlara aittir. Ayrıca alt boyutlardan amaç yönelimlilik düzeyi ve risk alma düzeyi bakımından en yüksek ortalamalar annesi üniversite mezunu olanlara aittir.

Analiz sonuçlarına göre yaratıcı kişilik özellikleri baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ayrıca amaç yönelimlilik, içsel motivasyon, kendine güven, risk alma puanları baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Analiz sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin yaratıcı kişilik özellikleri düzeyleri arasında aile gelir durumu bakımından anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Ayrıca içsel motivasyon, kendine güven, risk alma puanları aile gelir durumu bakımından anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak amaç yönelimlilik puanları arasında aile gelir durumu bakımından anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu farklılığın kaynağını bulabilmek için yapılan Bonferroni sonucuna göre; düşük*ortanın altı, düşük*orta arasında amaç yönelimlilik puanları arasında farklılık saptanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre yaşın ilerlemesiyle birlikte bilgi birikiminde ve deneyimlerinde artış olan bireyler sahip oldukları deneyimlerin farkına vararak öz güven kazanırlar. Sorunlara karşı soyut, mantıksal ve yaratıcı çözümler sunabilirler. Cinsiyet faktörü açısından yaratıcılığın anlamlı farklılık oluşturmama nedeni eğitim öğretim faaliyetlerinin cinsiyet farklı gözetmeksizin aynı müfredatı uygulamasından kaynaklı olabilir. Bireylerin anne eğitim düzeyinin yaratıcı kişilik oluşturma üzerinde etkisi baba eğitim düzeyinin etkisine nispeten daha fazladır. Bu durum annelerin çocukları ile daha fazla ilgilendikleri ve pedagojik açıdan edindikleri donanımı çocukları üzerinde daha bilinçli kullanabildikleri çıkarımına ulaştırılabilir. Aile gelir durumu yükseldikçe yaratıcılığın artması beklense de bu durum mutlak değildir. Yeterince müreffeh olmayan ortamlarda yenilikçi ve orijinal eserlere rastlanabilir. Çocukların erken yaşlarda özgür ve kısıtlayıcı olmayan ortamda bulunmaları, hayal güçlerini sınırlandırmayan eğitime tabi tutulmaları ve soru sormaya teşvik eden eğitimcilerle bir arada bulunmaları yaratıcı kişilik oluşturma sürecinde oldukça önemli yere sahiptir. Merakı ve girişimleri engellenen çocuklar yaratıcılık yeteneklerini kaybedebilirler. Yaratıcı kişilik özelliklerinin okul öncesi eğitim alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak okul öncesi eğitim almayan bireylerin yaratıcı kişilik özellikleri ortalamalarının okul öncesi eğitim alanlara göre daha fazla çıkması, okul öncesi okulların yaratıcılık becerilerini

desteklemekten uzak olduğunu göstermektedir. Bu durum okul öncesi eğitimin bireyleri kalıba soktuğunu ve hayal gücünü desteklemekten uzak olduğunu düşündürmektedir..

Gelecek Çalışmalar için Öneriler

Uygulayıcılara yönelik öneriler;

- Araştırma sonucuna göre katılımcıların yaratıcı kişilik özellikleri skalasından yüksek puanlar almadıkları görülmektedir. Yaratıcı kişilik özelliklerine sahip bireyler yetiştirebilmek için yaratıcı düşünme becerilerini geliştirecek etkinliklere yer verilmelidir.

- Okul öncesi eğitim almayanların yaratıcı kişilik özellikleri ortalamaları okul öncesi eğitim alanlardan yüksek çıkmıştır. Okul öncesi eğitim veren kurumlar ve öğretmenler geleneksel eğitimden çok, hayal gücünü destekleyecek eğitime öncelik vermeli ve çocukların zihnini sınırlandıracak, düşünceleri kalıba sokacak eğitimden kaçınmalıdırlar.

Araştırmacıya yönelik öneriler;

- Örneklemin yaş grubunun çeşitlendirilmesi,
- Nicel yöntemlerle sınırlı kalmayıp nitel ve karma yöntemlerin uygulanması,
- Örnekleme sunulan anketin soru sayısının azaltılması gelecek araştırmalar için önerilir.

Etik Beyan/ Ethical Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all sources used have been properly cited.
Yazarlar/ Author(s)	Kübra PERÇİN-Hasan ARSLAN-Yunus Emre TEMİZ
Finansman/ Funding	Yazarlar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Yazar Katkıları/ Authors Contributions	Çalışmanın Tasarlanması/ Conceiving the Study: KP (%50), HA (%50) YET (%50) Veri Toplanması/ Data Collection: KP (%50), HA (%50) YET (%50) Veri Analizi/ Data Analysis: KP (%50), HA (%50) YET (%50) Makalenin Yazımı/ Writing Up: KP (%50), HA (%50) YET (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu/ Submission and Revision: KP (%50), HA (%50) YET (%50)
Çıkar Çatışması / Competing Interest	Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

Kaynakça

- Ai, Xiaoxia. "Creativity and Academic Achievement: An Investigation of Gender Differences". *Creativity Research Journal* 12/4 (01 Ekim 1999): 329-337. https://doi.org/10.1207/s15326934crj1204_11.
- Akdoğan, Esra. *İlkokul 2. Sınıfa Devam Eden Çocukların Yaratıcılık Düzeyleri İle Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1992.
- Alfonso, Vicente - Melendez, Juan C. - Garcia-Ballesteros, Marta. "Evaluation Of a Creativity Intervention Program for Preschoolers". *Thinking Skills and Creativity* 10/112 (2013): 112-120.
- Altın, Beril. *İlköğretimde Görevli Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıklarıyla Yaratıcılıkları İlişkisi*. Yüksek Lisans, Maltepe Üniversitesi, 2010.
- Ayten, Ali. "Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *M.Ü. İhiyat Fakültesi Dergisi* 29/2 (2005): 185-204.
- Biber, Mahir. *Keşfederek Öğrenme Yönteminin İlköğretim II. Kademe Matematik Dersi Öğrencilerinin Yaratıcılıkları Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.
- Büyüköztürk, Şener - Çokluk, Ömay - Köklü, Nilgün. *Sosyal Bilimler için İstatistik*. 7. Bs. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2000.
- Cheung, Rebecca. "Designing Movement Activities to Develop Children's Creativity in Early Childhood Education". *Early Child Development and Care* 180/3 (01 Nisan 2010): 377-385. <https://doi.org/10.1080/03004430801931196>.
- Çetingöz, Duygu. *Okulöncesi Eğitimi Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi*. Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2002.
- Çiftçi, Yasemin. *İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Yaratıcılık Düzeyleri İle Liderlik Tarzları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2002.
- Dana, Leo Paul. "Religion as an Explanatory Variable for Entrepreneurship". *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation* 10/2 (01 Mayıs 2009): 87-99. <https://doi.org/10.5367/000000009788161280>.
- Day, Nancy E. "Religion in the Workplace: Correlates and Consequences of Individual Behavior". *Journal of Management, Spirituality & Religion* 2/1 (01 Ocak 2005): 104-135. <https://doi.org/10.1080/14766080509518568>.
- De Bono, Edward. *Serious Creativity: Using the Power of Lateral Thinking to Create New Ideas*. 1. Bs. London: Harper Collins, 1993.
- Doğanay, Ahmet - Koç, Gürcü Erdamar - Korkmaz, İsa - Karataş Coşkun, Mahinur - Sarı, Mediha - Ünver, Naim - Kıldan, Abdullah Oğuzhan - Tok, Şükran - Tok, Türkay Nuri. *Öğretim ilke ve yöntemleri*. 10. Bs. Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- Dollinger, Stephen J. "Creativity and conservatism". *Personality and Individual Differences* 43/5 (2007): 1025-1035. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.02.023>.
- Emami, Cobra - Yarmohamadiyan, Mohammad - Gholami, Abed. "The Effect group plays on the Development of the Creativity of Six-year Children". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 15 (31 Aralık 2011): 2137-2141. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.04.067>.

- Emir, Serap - Erdoğan, Tolga - Kuyumcu, Aslıhan. "Türkçe Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Düzeyleri İle Sosyo Kültürel Özelliklerinin İlişkisi". *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 7 (2007): 73-87.
- Epstein, Robert. "Capturing Creativity". *Psychological Today* 29/4 (1996): 36-40. <https://doi.org/10.1093/brain/awm310>.
- Erol, Osman - Taş, Sait. "MYO Öğrencilerinin Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanma Sıklıkları İle Yaratıcılık Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" 4/7 (2012): 82-124.
- Eskici, Recep. *LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİSEL STİLLERİNİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER*. Yüksek Lisans, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1996.
- Faizi, Mohsen - Azari, Amirreza Karimi - Maleki, Saeid Norouzian. "Design Principles of Residential Spaces to Promote Children's Creativity". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. AicE-Bs 2011 Famagusta (Asia Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies, Salamis Bay Conti Resort Hotel, Famagusta, North Cyprus, 7-9 December 2011), 35 (01 Ocak 2012): 468-474. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.02.112>.
- Fisher, Robert. *Teaching Children to Think*. 2nd edition. Cheltenham: Nelson Thornes, 2005.
- Fromm, Erich. *Sahip Olmak Ya Da Olmak*. Trc. Arıtan Aydın. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2003.
- Gelade, Garry A. "Creativity in Conflict: The Personality of the Commercial Creative". *The Journal of Genetic Psychology* 158/1 (01 Mart 1997): 67-78. <https://doi.org/10.1080/00221329709596653>.
- Genç, Esmâ. *Öğretmenlerde Denetim Odağının Problem Çözmeye Yönelik Yaratıcılıklarıyla İlişkisi*. Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, 2000.
- Gino, Francesca - Wiltermuth, Scott S. "Evil Genius? How Dishonesty Can Lead to Greater Creativity". *Psychological Science* 25/4 (01 Nisan 2014): 973-981. <https://doi.org/10.1177/0956797614520714>.
- Gök, Bilge - Erdoğan, Tolga. "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaratıcı Düşünme Düzeyleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi." *Journal of Faculty of Educational Sciences* 44/2 (2011): 29-51.
- Gülel, Gülözge. *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi(Pamukkale Üniversitesi Örneği)*. Yüksek Lisans, Pamukkale Üniverstesi, 2006.
- Güneştekin, Fatma. *İlköğretim 1-5. Sınıf Öğrencilerinin Yaratıcılığının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans, Akdeniz Üniversitesi, 2011. <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/handle/123456789/5459>.
- Kale, Nesrin. "Üç Düşünsel Yeti: Eleştirel Düşünme, Yaratıcı Düşünme, Problem Çözme". *Yaşadıkça Eğitim Dergisi/ Journal of Education For Life*. 28 (1993): 1-32.
- Kılınç, Kübra. *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Yaratıcı Kişilik Özelliklerinin Ve Duygusal Zekâ Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, 2019.
- Korkmaz, Hünkar Baylav. *Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenmenin Yaratıcı Düşünme, Probleme ve Akademik Risk Alma Düzeyi Üzerindeki Etkileri*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2002.
- Liu, Zhen - Guo, Qingke - Sun, Peng - Wang, Zhao - Wu, Rui. "Does Religion Hinder Creativity? A National Level Study on the Roles of Religiosity and Different Denominations". *Frontiers in Psychology* 9 (2018): 1-12.
- Maslow, Abraham. *İnsan Olmanın Psikolojisi*. Trc. Okhan Gündüz. 1. Bs. İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2001.

- Nejad, Bahareh Azizi - Jenaabadi, Hossain - Ghafarshuja, Nazila - Heydaribisafar, Hagigat. "Study of the Relationship between Parenting Attitude of Youth Fostering and Creativity among Students of Universities". *Journal of Behavioral Brain Science* 5/4 (2015): 148-156.
- Okulicz-Kozaryn, Adam. "The More Religiosity, the Less Creativity Across US Counties". *Business Creativity and the Creative Economy* 1/1 (31 Temmuz 2015): 81-87. <https://doi.org/10.18536/bcce.2015.07.1.1.09>.
- Özdoğan, Öznur. *Dindarlıkla İlgili Bazı Faktörlerin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1995.
- Öztunç, Mustafa. *Yaratıcı Düşünce Üzerinde Ailenin Etkisi*. Yüksek Lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, 1999.
- Pehlivan, Nuriye. *Sınıf Öğretmenlerinin Yaratıcılık Düzeyleri ile Yaratıcılığı Destekleme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans, Sakarya Üniversitesi, 2019.
- Rawlinson, J. Geoffrey. *Yaratıcı Düşünme ve Beyin Fırtınası*. 1. baskı. İstanbul: Rota Yayınları, 1995.
- Sak, Uğur. *Yaratıcılık Gelişimi ve Eğitimi*. 1. Bs. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2014.
- Saygın, Filiz. *Annelere İlişkin Bazı Değişkenlerin 5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşüncelerine Etkisi*. Yüksek Lisans, Selçuk Üniversitesi, 2004. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Shen, Wangbing - Yuan, Yuan - Yi, Baoshu - Liu, Chang - Zhan, Huijia. "A Theoretical and Critical Examination on the Relationship between Creativity and Morality". *Current Psychology* 38/2 (Nisan 2019): 469-485. <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9613-9>.
- Sincer, Esra. *Din İnancı ve Dindarlık Düzeyinin Girişimciliğe Etkisi: Hatay Örneklemini Üzerinde Değerlendirme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2017.
- Sungur, Nuray. *Yaratıcı Düşünce: Herkes Yaratıcı Olabilir mi? Yaratıcılık Ölçülebilir mi? Yaratıcılık Öğretilebilir mi?* 1. Bs. İstanbul: Özgür Yayınevi, 1992.
- Süzen, Derya. *İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinde Yaratıcı Düşünme Yeteneği ile Benlik Kavramı Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi, 1987.
- Taşdemir, Cansu Yıldız - Yıldız, Tülin Güler. "Exploring the Relationship between creative Thinking and Scientific Process Skills of preschool children". *Thinking Skills and Creativity* 39/2 (01 Şubat 2021): 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100795>.
- Temiz-, Yunus Emre. "Dindarlar Daha Fazla Mütevazı Mı? Alçakgönüllülük ve Dindarlık Arasındaki İlişki". *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 14/4 (2019): 779-806. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39970>.
- Torrance, E. Paul. *Tests Of Creative Thinking*. Bensenville: Scholastic Testing Service, 1966.
- Ulukök, Şeyma - Sarı, Uğur - Özbek, Gamze - Çelik, Harun. "Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Yaratıcılık Düzeylerinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi (Kırıkkale Üniversitesi Örneği)". *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 1/3 (2012): 202-212.
- Uzman, Elif. *Okul Öncesi Eğitim Alanında Çalışan Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi*. Yüksek Lisans, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2003.
- Wulff, David M. *Psychology of religion: Classic and Contemporary Views*. Oxford, England: John Wiley & Sons, 1991.
- Yaşar, Münevver Can - Aral, Neriman. "Yaratıcı düşünme becerilerinde okul öncesi eğitimin etkisi". *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 3/2 (2010): 201-209.

- Yıldırım, Binnur. *Öğretmenlerin Yaratıcılığına Bakış Açısı ve Anasınıfı Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin, Öğretmenin Yaratıcılık Düzeyine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi, 2006.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=EKbukrzzrRVi6kVFhichB1g&no=wdxATjrauBBIadWN0vqIUQ>.
- Yıldırım, Ramazan. *Yaratıcılık ve Yenilik*. 2. Bs. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1998.
- Yılmaz, Abdullah. "Örgütsel Yaratıcılık Kültürü Bağlamında Çalışanların Yaratıcılık Yöntemine İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi". *The Journal of Academic Social Science Studies* VOLUME 6 ISSUE 5/6 (2013): 829-855. <https://doi.org/10.9761/JASSS1348>.